

ISSN 2303-4025 (print)

SARAJEVSKI ŽURNAL
ZA DRUŠTVENA PITANJA

GODIŠTE III • BROJ 1-2 • JESEN/ZIMA 2014.

SARAJEVO SOCIAL
SCIENCE REVIEW

VOLUME 3 • NUMBER 1-2 • AUTUMN/WINTER 2014

Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Sarajevu

Multietnička demokracija i mjerenje etniciteta

Dr. sc. DAMIR KAPIDŽIĆ, docent

*Odsjek politologije, Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Sarajevu (kapidzicd@fpn.unsa.ba)*

Multietničke države se u komparativnim istraživanjima često određuju prema subjektivnim i proizvoljnim kriterijima. Ovo je s jedne strane posljedica kontroverzi u samom tumačenju etniciteta kao društveno-političke pojave, a s druge strane rezultat nedostatka empirijskih mjera o multietničnosti država. U ovom radu želim problematizirati pitanje kvantitativne mjere etničke raznolikosti koja bi omogućila objektivno i empirijsko određenje multietničkih demokracija te njihovu komparaciju. Kroz elaboraciju određujem etnicitet u kontekstu države, načine kako se može empirijski koncipirati, te izračunavam i prikazujem komparativne podatke i mjere etničke raznolikosti, sakupljene za sve države svijeta.

Ključne riječi: multietničke države, demokracija, mjere etniciteta, etnička frakcionalizacija, etnička polarizacija

Uvod

Etnicitet je sveprisutna kategorija u ljudskoj povijesti koja označava istovremeno trajan i izuzetno savitljiv koncept. Etničke grupe tako karakterizira paradoksalno svojstvo da se izvana čine čvrstim i rigidnim, dok su veze među njihovim pripadnicima promjenjive i nestalne. Sam čin klasifikacije (i mjerenja) etničke raznolikosti je ponekad upitan, bilo s društvenih, političkih ili znanstvenih aspekata, te se postavlja pitanje svrsishodnosti ovog zadatka. Nedavno bosanskohercegovačko iskustvo s kontroverznim pitanjem o etničkoj pripadnosti na popisu stanovništva iz 2013. godine može služiti kao krajnje ilustrativan primjer politiziranja takvog podatka. Ipak, ako postoji mogućnost da se putem saznanja o etničkoj raznolikosti potvrde ili opovrgnu uzročno-posljedične veze između etničke strukture stanovništva i društveno-političkih institucija i pojava, razrada takve mjere je itekako opravdana. Okončanjem

blokovske podjele svijeta i stavljanjem etničkih razlika u prvi plan interesa međunarodnih odnosa i komparativne politike, bilo u pogledu konflikta, političke nestabilnosti ili ekonomskog razvoja, mjerenje efekta etniciteta na ekonomske i političke ishode i procese postalo je jedno od najznačajnijih istraživačkih pitanja komparativne politike tijekom posljednjih dvadeset godina (Chandra & Wilkinson, 2008: 515).

Utjecaj etniciteta na politiku je evidentan, te je prihvaćeno mišljenje da etnicitet djeluje kao otežavajući faktor demokratizacije i uspostave demokracije. Svijet politike, bilo da prihvaća ili negira etnicitet, nužno iskazuje funkcionalan odnos spram njega. U društvima gdje je etnicitet bitna kategorija ljudskog identiteta i asocijativnog života politika je često u potpunosti određena etničkim predznakom, smatra Horowitz, koji navodi primjere etnicizacije političkih stranaka, koja dovodi do etnički segmentiranih izbornih rezultata; etničke dominacije u oružanim snagama, koja potiče nedemokratske političke prakse, te segmentirane ekonomije, u kojoj država određenim grupama uskraćuje mogućnost ravnopravnog učešća (Horowitz, 1985: 12). Slično smatra i Wolff, koji etnicitetu pridodaje ogroman značaj u mobiliziranju ljudi kada poprima oblik dominantnog identiteta s naindividualnim značenjem. Etnicitet, onda, pripadnicima koji se ističu po određenom jeziku ili vjeri može onemogućavati zapošljavanje i napredovanje, iskazivanje kulture i očuvanje svoje baštine te pristup moći i bogatstvu, isto kao što ih može i favorizirati. “In short, when ethnicity becomes politically relevant and determines the life prospects of people belonging to distinct ethnic groups, it is possible to mobilize group members to change a situation of apparently perpetual discrimination and disadvantage or in defence of a valued status quo”¹ (Wolff, 2006: 31). Na ovaj način se askriptivne kategorije zajednice i etniciteta uspijevaju nametnuti kao nezaobilazne činjenice u formiranju individualnih stavova i odluka u demokratskim procesima. Individualni čin glasovanja i načelo ‘jedan čovjek, jedan glas’ se u etnički segmentiranim državama često ispoljava kroz glasovanje po principu podudarnosti etniciteta glasača i kandidata ili stranke. Demokracija, zamišljena kao vlast *demos*, ili građana, time se pretvara u vlast *ethnos*, ili naroda, čiji je cilj politička pobjeda spram nepoželjne alternative podčinjenosti tuđem narodu.

Iako prihvaćam stajalište da je demokraciju teže uspostaviti u državama gdje se *demos* i *ethnos* ne poklapaju, izričito odbacujem stavove da je multietnička demokracija nemoguća. Umjesto toga, smatram da se posebna

pažnja mora posvetiti uspostavi i funkcioniranju demokratskih institucija i procesa, kao i pitanju multietničke državnosti. Komparativnoj analizi multietničkih država, međutim, nužno prethodi njihovo određenje i identificiranje. Ovaj rad problematizira pitanje kvantitativne mjere etničke raznolikosti koja bi omogućila objektivno i empirijsko određenje multietničkih demokracija te njihovu komparaciju? Kroz elaboraciju određujem etnicitet u kontekstu države, te prikazujem komparativne podatke i mjere etničke raznolikosti, sakupljene za sve države svijeta. Rad predstavlja dio jednog većeg istraživanja koje se bavi institucionalnim okvirima i kvalitetom demokracije u multietničkim demokracijama.

Multietničke demokracije

Klasična misao o multietničkim demokracijama zagovara tezu o međusobnoj nepomirljivosti etniciteta i demokracije, te je bila univerzalno prihvaćena sve do druge polovice dvadesetog stoljeća. Neki od najpoznatijih mislilaca političkih znanosti skeptični su prema mogućnostima demokracije u nedostatku jednog državotvornog naroda. John Stewart Mill je tako 1861. godine pisao da su slobodne institucije “gotovo nemoguće u zemlji sastavljenoj od različitih nacija. Među ljudima koji nemaju osjećaj međusobne povezanosti, pogotovo ako čitaju i govore različite jezike, ne može postojati jedinstveno javno mnijenje nužno za djelovanje predstavničke vladavine” (Mill, 1989: 162). Furnivall je stvorio izraz pluralno društvo (*plural society*) kako bi opisao društva kojim nedostaje međuljudskog jedinstva i koja su podijeljena po vjerskoj, kulturnoj, jezičnoj, etničkoj, rasnoj ili drugoj osnovi. Promatrajući pluralna društva kolonijalnih država, zaključuje da se njihova politička kohezija jedino mogla očuvati nedemokratskom metodom kolonijalne uprave (Furnivall, 1948, prema: Lijphart, 1977). Gabriel Almond, promatrajući razlike između angloameričkih i centralnoeuropskih država, te problematičan proces dekolonizacije, također zaključuje da multietničnost neminovno proizvodi etničke konflikte i da takve države jedino mogu uspostaviti slabe i nestabilne demokratske režime (Almond, 1956, prema: Reilly, 2000). Seymour Martin Lipset govori, slično kao i Almond, o isprepletenim kategorijama pripadnosti koje jačaju demokraciju ili segmentiranim kategorijama pripadnosti koje je slabe. Prilike za stabilnu demokraciju su tako veće kada društveni slojevi, grupe i pojedinci imaju mnoštvo isprepletenih i politički relevantnih afilijacija, dok se umanjuju kada se podjele prema

različitim kategorijama poklapaju i nadopunjuju (Lipset, 1959: 97). Još jedan primjer klasičnog razmišljanja o etnicitetu i demokraciji jest model etničkog nadmašivanja (*ethnic outbidding*) koji zastupaju Alvin Rabushka i Kenneth Shepsle (1972). Oni navode da politički lideri vide veću korist od zastupanja ekstremnijih nego umjerenih stavova u pogledu etniciteta, što dovodi do radikalizacije retorike, etnicizacije političkog procesa i isključivih rezultata gdje pobjednik dobiva sve. Ovakva isključivost nerijetko poprima nedemokratske oblike i završava u represiji i autokratskoj vladavini (Rabushka & Shepsle, 1972: 177-178). Među studijama koje potvrđuju vezu između etničke heterogenosti stanovništva i slabijih izgleda za demokraciju je i djelo Roberta Dahla, koji navodi da “as the strength and distinctiveness of a country’s subcultures increase, the chances for polyarchy should decline”² (Dahl, 1989: 254). Od sredine dvadesetog stoljeća se pak prihvata mogućnost postojanja multietničkih demokracija, prvenstveno radi širenja područja istraživanja komparativne politike na manje demokracije, kao što su etnički podijeljena Švicarska i Belgija te Austrija i Holandija, koje se odlikuju neetničkim podjelama. Demokracija se u ovim pluralnim društvima, da koristim Furnivallov izraz, pokazala kao uspješna i postojana kategorija. Veliki doprinos ovom širenju vidika komparativne politike dali su Gerhard Lehmbruch i Arend Lijphart. Da se pak ne radi o potpunom prekidu spram klasične misli, govori i Lijphartov stav da je multietnička demokracija moguća samo u ograničenim okolnostima, to jest ako se usvoje određeni mehanizmi njene regulacije i ako je broj pregovaračkih grupa ograničen na tri ili četiri (Lijphart, 1977). Postojanje različitih etničkih grupa u jednoj državi samo po sebi više nije viđeno kao prijeteći problem demokraciji, već je pozornost skrenuta na politiku i političku mobilizaciju etniciteta koji se treba ograničiti kroz institucionalne okvire.

Donald Horowitz u svom djelu *Ethnic Groups in Conflict* (1985) izričito odbacuje tvrdnju da multietnička demokracija nije moguća i da vodi ka etničkom konfliktu, te u pluralnim društvima “no case to be made for the futility of democracy or the inevitability of uncontrolled conflict. Even in the most severely divided society, ties of blood do not lead ineluctably to rivers of blood”³ (Horowitz, 1985: 684). On pritom vidi potrebu za upravljanjem etničkim razlikama kao ključem opstanka demokracije, te ovo elaborira kroz fokus na političke stranke i etničku mobilizaciju. Pored zahtjeva za prikladan institucionalni okvir, također smatra da je bitno pronaći i odgovarajući moment za njegovu implementaciju. Horowitz naglašava

postojanost etničkih veza, ali istovremeno nastoji depolitizirati etnicitet, ili, u najmanjoj mjeri, smanjiti intenzitet etnopolitičke mobilizacije. Tako smatra da etnicitet sam po sebi ne predstavlja problem, ali ako mu se omogući da poprimi izraz etnički isključivog političkog programa on može dovesti do nasilja i sloma demokracije. “Unless precautions are taken, democratic arrangements tend to unravel fairly predictably in ethnically divided societies”⁴ (Horowitz, 1985: 681). Wolff, promatrajući institucionalizaciju etniciteta, izdvaja ‘uspješne’ od ‘neuspješnih’ multietničkih država s obzirom na sposobnost da spriječe pojavu državotvornih nacionalizama među vlastitim etničkim skupinama. U uspješnim državama (gdje izdvaja SAD i Švicarsku) jedino se kontinuiranim i uspješnim pregovaranjem između etničkih skupina te između etničkih skupina i države uspjelo sačuvati državno jedinstvo (Wolff, 2006: 55).

Postoji mnoštvo različitih oblika multietničkih demokracija, te se one u najširem smislu mogu shvatiti kao suverene demokratske države sa dvije ili više politički relevantnih etničkih grupa. Ovakvo određenje uključuje države u procesu demokratske tranzicije, kao i dugovječne demokracije, klasificirane prema postojećim indeksima kvalitete demokracije.⁵ Ono uključuje države sa dvjema utvrđenim i suprotstavljenim etničkim grupama, kao i takve sa mnoštvom međusobno isprepletenih i konkurentnih etničkih identiteta, te države s autohtonim etničkim grupama, kao i države sa značajnim imigrantskim etnicitetima. Multietnička demokracija je zapravo država u kojoj je (politička) sloboda jedne etničke grupe ograničena kolektivnim pravima drugih etničkih grupa. Za komparativno istraživanje multietničkih demokracija je, međutim, potrebno empirijski odrediti mjeru etniciteta pomoću koje bi bilo moguće kvantitativno ustanoviti stupanj etničke raznolikosti. Tek s empirijski zasnovanom mjerom etniciteta moguće je izvršiti selekciju i klasifikaciju multietničkih država te njihovu daljnju komparaciju.

Određenje etniciteta

Prije razrade empirijskih mjera multietničnosti potrebo je osvrnuti se na određenje etniciteta kao politički relevantnog kolektivnog oblika identiteta. Suvremenu definiciju od koje polazi većina rasprava o etnicitetu dao je Max Weber, prema kojem su etničke grupe skupine ljudi unutar kojih postoji subjektivno uvjerenje u zajedničko porijeklo, bilo zbog fizičkih ili običajnih sličnosti, ili zbog povijesti kolonizacije ili migracije, s tim da takvo

subjektivno uvjerenje mora biti značajno za postojanje grupe bez obzira na to jesu li pripadnici povezani krvnim srodstvom ili ne (Weber, 1996: 389; prema: Chandra, 2012: 69). Tri komponente su ključne u ovoj definiciji: (1) subjektivno uvjerenje u (2) zajedničko porijeklo zasnovano na određenim karakteristikama (3) bez obzira na objektivnu zasnovanost porijekla.

Sve kolektivne karakteristike koje se mogu zasnovati na porijeklu (bilo biološke ili kulturne) mogu odrediti etnicitet u pojedinom slučaju, samostalno ili u kombinaciji s drugim karakteristikama. Horowitz (1985: 53) kao karakteristike koje određuju etnicitet navodi boju puti, jezik, religiju, pleme, rasu, nacionalnost i kastu, čemu su drugi istraživači dodali klan, sektu i regiju (Alesina et al., 2003; Fearon, 2003). Kako ove karakteristike nisu međusobno isključive, a pojedinačno nisu ni međusobno usporedive, grupa se klasificira kao etnička ako joj se može pripisati jedna ili više navedenih karakteristika. Tako se u literaturi pojavljuju etničke grupe sa sljedećim karakteristikama koje se smatraju međusobno usporedivim: Srbi u Jugoslaviji (religija, jezik, nacionalnost i regija), crnci u SAD-u (boja kože i rasa), suniti u Siriji (religija/sekta), Joruba u Nigeriji (pleme, jezik i regija), Darood u Somaliji (pleme), te Tharu u Nepal i Jat ili Redi u Indiji (kasta, jezik i regija) (Horowitz, 1985; Alesina et al., 2003; Fearon, 2003; Chandra, 2012). U definiciji koju ću usvojiti za ovaj rad etnicitet ograničavam na karakteristike porijekla i neću uključiti druge faktore, kao što su zajednička povijest i kulturna obilježja, čime isključujem grupe vezane za različite kulturne ili ideološke pokrete. 'Nasljedna' obilježja se ističu kroz svoju postojanost, ali istovremeno dozvoljavaju konstruktivističko poimanje etničkih identiteta kao promjenjive i društveno uvjetovane kategorije.

Etnicitet određujem prema Kanchan Chandra (2012: 51), koja etnički identitet smatra "a subset of categories in which descent-based attributes are necessary for membership",⁶ s tim da ove kategorije nisu sve nužno etničke kategorije. Chandra kao kategorije nabraja religiju, sektu, regiju, jezičnu grupu, jezik, dijalekt, kastu, klan, pleme ili nacionalnost roditelja ili predaka, kao i osobna fizička obilježja. Ove kategorije po pravilu ne uključuju sve stanovnike jedne države (npr. Britance u Velikoj Britaniji), ali su dovoljno široke da se svi članovi ne poznaju međusobno; sva braća i sestre istih roditelja također pripadaju istim etničkim kategorijama (Chandra, 2011: 154). Etnički identitet tako obuhvata višestruke i isprepletene identitete zasnovane na setu nominalnih kategorija nasljednog karaktera (jezik, vjera, nacionalnost, rasa...), od kojih svaka za sebe ima jasna obilježja na

osnovu kojih se razlikuje od drugih. Svaka osoba posjeduje set ovih kategorija koje čine njezinu etničku strukturu i među kojim, ovisno o prilici, bira i iskazuje kategoriju koja oblikuje njezino etničko ponašanje. Etnički identitet predstavlja kolektivni koncept zasnovan na individualnom izboru (ili individualnom pripisivanju) koji može biti sastavljen od više različitih nasljednih obilježja ili biti prvenstveno zasnovan na jednom (vidi Chandra, 2012; Chandra & Wilkinson, 2008). Etnička grupa je zajednica koja dijeli ove karakteristike, to jest skupina ljudi koji dijele najmanje jednu referentnu točku po etničkoj dimenziji društva, kolektivno smatraju da zaista dijele zajedničku karakteristiku, te ovu sličnost iskazuju kroz određena obilježja, posebno kroz ime grupe (Hale, 2008: 47).

Prikupljanje podataka o etničkoj raznolikosti

Teritorijalna država predstavlja jedinicu za izračunavanje mjere etničke raznolikosti. Prije nego što je moguće izračunati bilo koju mjeru etniciteta, potrebno je prikupiti niz podataka na nivou ove jedinice, i to (po mogućnosti) za sve države svijeta. Minimalno potrebni podaci su: (1) broj etničkih grupa, (2) nazivi tih etničkih grupa, te (3) njihov procentualni udio u stanovništvu (izračunat na osnovu broja pripadnika i ukupnog broja stanovnika). Prvi rad koji je sadržavao sistematično prikupljene podatke o jezičnim (i etničkim) grupama za sve dijelove svijeta, *Atlas Narodov Mira*, bio je zasnovan na statičnom shvaćanju etničkih identiteta. Objavljen je 1964. godine od sovjetskih etnografa na moskovskom Etnološkom institutu Mikluho-Maklai. Indeksi etnolingvističke frakcionalizacije nastali na osnovu ovih podataka izračunati su od brojnih autora i korišteni su sve do prvih godina 21. stoljeća. Tijekom 2000-ih godina pojedini autori su počeli prikupljati nove podatke o etničkoj raznolikosti te razvijati i sastavljati nove mjere i indekse etničke raznolikosti. Većina njih su u sklopu inicijalnog koraka prikupljanja podataka prihvaćali fundamentalno esencijalističko određenje etniciteta, uz opasku da je etnicitet teško odrediti i kvantificirati (primjerice Alesina et al., 2003; Fish & Brooks, 2004; Montalvo & Reynal-Querol, 2005a, 2005b; Esteban & Ray, 2008). Prvenstveno konstruktivistički istraživači su, s druge strane, svjesno pokušavali konceptualizirati nove oblike podataka o etnicitetu koji dozvoljavaju višestruke i povezane odgovore otvorenog karaktera (primjerice Laitin & Posner, 2001; Fearon, 2003; Posner, 2004; Chandra & Wilkinson, 2008). S obzirom na

ograničenu dostupnost podataka i neizvodivost globalne studije o etnicitetu, većina ovih istraživača se principijelno pridržavala konstruktivističkog pristupa, dok su u praksi uglavnom koristili sekundarne izvore podataka o etničkim grupama koje su interpretirali na osnovu unaprijed definiranih kriterija (primjerice Fearon, 2003: 201-203).

Esencijalističko poimanje etničkih kategorija je gotovo nemoguće podržati tijekom pokušaja empirijske klasifikacije etniciteta u različitim državama svijeta. Raznovrsnost oblika etničke identifikacije, veliki broj graničnih slučajeva i potreba za donošenjem subjektivnih odluka navodi na zaključak da ni u jednom trenutku ne postoji univerzalno ispravna klasifikacija broja, naziva i procenata etničkih grupa. Statistički odjel Ujedinjenih naroda, koji prati prikupljanje podataka kroz popise stanovništva država članica, ne preporučuje međunarodno relevantne kriterije ili klasifikacije etniciteta navodeći da je etnicitet višedimenzijski i da se prije može shvatiti kao proces nego kao statistički koncept, te da u svojoj klasifikaciji treba sadržavati 'promjenjive granice'. Prikupljanje podataka o etnicitetu se može bazirati na "a variety of concepts, including ethnic ancestry or origin, ethnic identity, cultural origins, nationality, race, colour, minority status, tribe, language, religion or various combinations of these concepts"⁷ (UN, 2008: 139-140). Fearon navodi primjer SAD-a, gdje, prema podacima popisa stanovništva, postoje tri 'rase' (bijelci, Afroamerikanci i Azijati) i četvrta grupa (latino) za koju se smatra da nije rasa, ali da je isto tako opravdana klasifikacija prema potkategorijama za koje postoje neslužbeni podaci (kubanski Amerikanci, njemački Amerikanci, arapski Amerikanci itd.). U Somaliji, gdje gotovo čitavo stanovništvo pripada etničkoj grupi Somalaca, često je od većeg značaja klanska i podklanska pripadnost, dok etnička predstavlja tek maglovit 'zajednički okvir'. Preklapajuće klasifikacije i nejasne granice među pripadnicima skupina 'Arapin' i 'Berber' u sjevernoj Africi te 'domorodac', 'mestizo' i 'bijelac' u Latinskoj Americi dovode do situacije gdje je etnički identitet koji pojedinac očituje često ovisan o situaciji u kojoj se nalazi (Fearon, 2003). Kao ni Fearon, ni ja ne nudim jedinstven odgovor na ovo pitanje. U načelu, nastojim klasificirati etničke grupe prema dezagregiranim obilježjima, osim (praktično) u slučajevima gdje smatram da time dolazi do iskrivljene slike o etnicitetu (npr. Somalija). Ovo naravno podrazumijeva element subjektivne odluke, koje sam potpuno svjestan i koju prihvaćam u ovom istraživanju, te se dobiveni rezultati moraju promatrati kao rad u tijeku i korak u smjeru razrade konstruktivističkog indeksa etniciteta.

Podatke o broju, nazivima i procentima etničkih grupa za svaku državu svijeta prikupljam iz postojećih međunarodnih i nacionalnih izvora, to jest enciklopedija, baza podataka, popisa stanovništva itd. Ovi podaci nužno trebaju biti aktualni te do određene mjere reflektirati politički relevantne podjele. Kao primarni izvor prikupljanja podatka koristim *Encyclopædiju Britannicu* (EB, izdanje 2011), prateći pritom praksu Alesine et al. (2003) i Fearona (2003). Podatke iz EB-a potom usporedim i nadopunjujem podacima nacionalnih popisa stanovništva i podacima online verzije *CIA Factbooka*. Za veliki broj država ovi izvori se poklapaju, i time potvrđuju, s tim da ne postoje dostupni podaci za popise svih država i da su podaci *CIA Factbooka* za jedan broj država nepotpuni (pogotovo za države Afrike, Bliskog istoka i južne Azije). U slučaju značajnog razilaženja podataka, ili nedostatka izvora za uspoređenje, koristim dodatne online izvore⁸ kako bih usporedio osnovne izvore i odredio najrelevantniju mjeru, pri čemu preferencu dajem aktualnijim podacima. U slučaju nepostojanja podataka za određenu državu u osnovnim izvorima, koristim približne vrijednosti izračunate na osnovu podataka dostupnih kroz *Joshua Project* (JP).⁹ Iz navedenih izvora sam prikupio podatke za 196 neovisnih država i teritorija, gdje je EB osnovni izvor podataka za 112 država, nacionalni popisi za dodatnih 75, *CIA Factbook* za tri države, te JP za preostalih šest. Etnički sastav je prikupljen i za osam teritorija čiji je državno-pravni status upitan, te za sedam nepostojećih država koje su se u međuvremenu raspale i teritorija koje su kombinacija dviju postojećih država. Pripadnost etničkim grupama određena je na osnovu raznovrsnog seta kriterija, uz određene regionalne trendove. Tako je etnicitet u povijesno-imigrantskim državama Amerike (sa izuzetkom andskih država Južne Amerike i pojedinih srednjeameričkih država), kao i u Australiji, uglavnom određen rasnim obilježjima. U zapadnoj Europi nacionalnost (ili nacionalno porijeklo) ključna je odrednica etničkog identiteta. Za istočnu Europu i Aziju karakteristična je mješavina etničko-narodnih, lingvističkih i vjerskih odrednica, koje se često preklapaju i prelaze državne granice, dok je karakteristika subsaharske Afrike izrazita lingvistička podijeljenost. Arapske države sjeverne Afrike i Bliskog istoka odlikuju vjerske podjele unutar islama, te posebno struktura klanova, koju nije jednostavno prikazati. Raznovrsnost odrednica etniciteta potvrđuje sve ranije teze o amorfnoj prirodi etničkog identiteta. Ukupan broj jedinica (država/teritorija) za koje su prikupljeni podaci o broju, nazivu i procentu etničkih grupa je 211, unutar kojih su prikupljeni podaci za 668 zasebnih etničkih grupa. Ovo je najveći

broj država za koje su ikada prikupljeni podaci o etničkim grupama. Za usporedbu, u Alesini et al. su prikupljeni podaci za 650 etničkih grupa u 190 država (2003), u Fearonu su prikupljeni podaci za 822 grupe u 160 država (2003), te su u Atlasu Narodov Mira sadržani podaci za 112 država.

Izračunavanje mjere etničke raznolikosti

Mjere etničke raznolikosti moraju uzeti u obzir svu kompleksnost odnosa broja i veličine etničkih skupina. Reilly navodi da postoje različiti oblici etničkih odnosa koji drugačije utječu na političku stabilnost i učinak demokracije, te da pluralna društva mogu biti podijeljena u mnoštvo manjih grupa (npr. u Papui Novoj Gvineji i Tanzaniji), ili u mali broj velikih grupa koje potom mogu biti bipolarnog karaktera (npr. Fidži i Belgija), ili multipolarne (npr. Bosna i Švicarska). Multietničke države mogu sadržavati dominantne većine (npr. Sri Lanka) ili dominantne manjine (npr. Ruanda), a ove manjine dalje mogu biti autohtone ili useljeničke (Reilly, 2000: 163). Prikazivanje kompleksnosti i raznolikosti međusobnih odnosa etničkih grupa je kompleksno pitanje. Naime, prikupljene podataka o etničkim grupama je potrebno sažeti u mjeru ili mjere koje će biti komparabilne među državama, i to od Kine do Kostarike. Ovdje uvodim dvije mjere etniciteta koje su najviše zastupljene u znanstvenoj literaturi, mjere etničke frakcionalizacije i etničke polarizacije.

Etnički diverzitet ili raznolikost mjeri se putem etničke frakcionalizacije (također se ponegdje naziva i mjera fragmentacije). Kako broj etničkih grupa raste, te niti jedna grupa nije dominantna, tako se povećava i mjera frakcionalizacije. Međutim, mjera etničke raznolikosti ne može jasno prikazati razlike između multipolarnih i bipolarnih društava. Ova razlika je značajna s obzirom na intenzivniju političku konfrontaciju, posebno u slučaju da je velika etnička manjina suprotstavljena etničkoj većini (vidi Horowitz, 1985). Ovakav odnos etničkih skupina može se prikazati mjerom etničke polarizacije koja prikazuje odnos između dvije najbrojnije grupe. Veliki broj istraživanja usporedo koristi mjere frakcionalizacije i polarizacije, prvenstveno u kvantitativnoj literaturi koja istražuje konflikte i ekonomski razvoj (primjerice Montalvo & Reynal-Querol, 2005a; Montalvo & Reynal-Querol, 2010; Esteban & Ray 2008). U nastavku ću pojedinačno predstaviti način izračunavanja mjera etničke frakcionalizacije i polarizacije te njihov međusobni odnos.

Etnička frakcionalizacija je razvijena kao indeks etnolingvističke frakcionalizacije tijekom 1970-ih, oslanjajući se na podatke sadržane u izdanju *Atlasa Narodov Mira* iz 1964. Aktualiziran je i dopunjen u novije vrijeme kroz radove Alesine et al. (2003) i Fearona (2003). Frakcionalizacija mjeri raznolikost unutar stanovništva jedne države ili druge teritorijalne jedinice tako što izračunava vjerojatnoću da dvoje slučajno odabranih pojedinaca pripadaju različitoj etničkoj (lingvističkoj, religijskoj, kulturnoj, ili drugoj) grupi. Maksimalna vrijednost mjere je 1,0 za idealno heterogene države gdje svaki pojedinac pripada drugoj skupini, dok je ta vrijednost niža kako se smanjuje broj relevantnih etničkih grupa. Primjerice, u slučaju da postoje četiri relevantne skupine, maksimalna je vrijednost 0,75. Frakcionalizacija (FRAC) se izračunava kao jedan, minus Herfindahlov indeks procentualne zastupljenosti grupa, te se može prikazati pomoću formule:

$$FRAC = 1 - \sum_{i=1}^N \pi_i^2 = \sum_{i=1}^N \pi_i (1 - \pi_i) \quad (1)$$

gdje π (π_i) predstavlja postotak stanovništva koji pripada određenoj (etničkoj) grupi i , a N predstavlja ukupan broj (etničkih) grupa u jednoj državi.

Mjeru etničke polarizacije uvela je Marta Reynal-Querol (2002; na osnovu prethodnog rada Estebana & Raya, 1994; te je dalje razrađen kroz Montalvo & Reynal-Querol, 2005a i 2005b). Ova mjera zasnovana je na zamisli da dvije podjednako velike grupe stvaraju najveći potencijal za međusobni konflikt. Vrijednost mjere se prema tome približava maksimalnoj vrijednosti od 1,0 u bipolarnoj situaciji sa dvije grupe, od kojih je jedna minimalno većinska i druga je velika manjina, te opada kako se broj grupa povećava i njihova veličina smanjuje. Mjera polarizacije (POL) oslikava distribuciju etničkih grupa spram idealno bipolarnog (1/2 ili 0,5) odnosa, te se može prikazati pomoću formule:

$$POL = 1 - \sum_{i=1}^N \left(\frac{1/2 - \pi_i}{1/2} \right)^2 \pi_i = 4 \sum_{i=1}^N \pi_i^2 (1 - \pi_i) \quad (2)$$

gdje π (π_i) predstavlja postotak stanovništva koje pripada određenoj (etničkoj) grupi i , a N predstavlja ukupan broj (etničkih) grupa u jednoj državi.

Razlika između mjera etničke frakcionalizacije i polarizacije je i teorijska, a i stvarna. Ove mjere mogu biti i međusobno suprotstavljene budući da oslikavaju suprotne idealne koncepte, naime idealnu raznolikost i idealnu bipolarnost društva (Montalvo & Reynal-Querol, 2005a: 294 i 2005b: 801). Odabir mjere u pojedinom istraživanju uglavnom ovisi o predmetu istraživanja i istraživačkom pitanju. U tabeli 1 ću na osnovu nekoliko hipotetičkih primjera prikazati da etnička frakcionalizacija i polarizacija imaju posve drugačije vrijednosti, koristeći iste primjere udjela etničkih grupa u stanovništvu.

Tabela 1. *Primjeri etničke frakcionalizacije i polarizacije*

Država	Etnička struktura (udio stanovništva)	FRAC	POL
A	homogeno društvo: 1 grupa (1,0)	0,00	0,00
B	2 grupe (0,95, 0,05)	0,10	0,19
C	2 grupe (0,8, 0,2)	0,32	0,64
D	2 grupe (0,5, 0,5)	0,50	1,00
E	3 grupe (0,34, 0,33, 0,33)	0,67	0,89
F	3 grupe (0,55, 0,30, 0,15)	0,59	0,87
G	3 grupe (0,75, 0,20, 0,05)	0,40	0,70
H	4 grupe (0,25, 0,25, 0,25, 0,25)	0,75	0,75
I	4 grupe (0,45, 0,40, 0,10, 0,05)	0,63	0,88
J	4 grupe (0,65, 0,25, 0,05, 0,05)	0,51	0,80
K	4 grupe (0,85, 0,05, 0,05, 0,05)	0,27	0,46
L	mnogo grupa (0,48, 0,01, 0,01...)	0,76	0,50
M	mnogo grupa (0,05, 0,05, 0,05, 0,05...)	0,95	0,19
N	heterogeno društvo: n grupa (1/n)	1,00	0,00

Izvor: prilagođeno i nadopunjeno iz Fearona (2003: 208).

Prateći primjer države A, možemo vidjeti da su obje mjere podjednake u slučaju homogenog stanovništva. One, međutim, rastu različitim stopama kako stanovništvo postaje više heterogeno i u slučaju idealno

bipolarnog stanovništva (država D) polarizacija dostiže maksimalnu vrijednost, dok je vrijednost frakcionalizacije 0,50. S daljnjim povećanjem heterogenosti frakcionalizacija nastavlja rasti, dok se polarizacija smanjuje. U idealno kvatropolarnom društvu (država H) mjere ponovo pokazuju istu vrijednost, a s daljnjim povećanjem heterogenosti nastavljaju tendenciju rasta/pada, tako da u idealno heterogenoj državi (N) frakcionalizacija iznosi maksimalnih 1,00, dok je polarizacija ponovo na minimalnih 0,00. Vrijednosti za obje mjere su relativno jasne u državama sa dvjema etničkim grupama, te se mogu zasebno upotrijebiti, dok s povećanjem broja etničkih grupa raste i potreba da se usporedo koriste obje mjere. Ilustrirat ću ovo na primjeru država H i I iz prethodne tabele. Razlike vrijednosti ovih država nisu velike kada promatramo svaku mjeru pojedinačno (0,75 spram 0,63, te 0,75 spram 0,88), ali postaju značajne kada ih promatramo skupa (0,75 i 0,75 spram 0,63 i 0,88). Usporednom upotrebom obiju mjera je tako moguće zaključiti da je država I više polarizirana i manje heterogena od države H. Obje mjere u sebi sadrže veliki broj podataka o procentualno iskazanoj etničkoj strukturi stanovništva te pokazuju neusporedivu prednost spram jednostavne mjere etničke homogenosti.

Vrijednosti mjera etničke frakcionalizacije i etničke polarizacije izračunao sam za 211 država ili teritorija svijeta prema prikupljenim podacima, a rezultati su prikazani u aneksu ovog rada. Vrijednosti mjere etničke frakcionalizacije država svijeta usporedio sam s vrijednostima prethodnih indeksa Alesina et al. (2003) i Fearona (2003). Međusobna korelacija između mjere FRAC i Fearona je izrazito visoka i iznosi 0,838, dok je korelacija između FRAC-a i Alesine et al. također visoka sa 0,823 (korelacija između mjera Alesine et al. i Fearona iznosi 0,860), kada se uzimaju u obzir sve države za koje postoje podaci.¹⁰ Možemo ustanoviti da su svi postojeći indeksi mjerenja etniciteta podjednako dobri ili loši u prikazivanju etničke raznolikosti. Etnička frakcionalizacija se kreće u rasponu od 0,00 (Sjeverna Koreja) do 0,95 (Papua Nova Gvineja). Prosječna etnička raznolikost država u svijetu iznosi 0,48, sa standardnom devijacijom 0,27. Etnička polarizacija se kreće u rasponu od 0,00 (Sjeverna Koreja) do 0,92 (Brazil). Prosječna etnička podijeljenost u svijetu iznosi 0,52, sa standardnom devijacijom 0,22. Bosna i Hercegovina se, primjerice, može smatrati natprosječno raznolikom državom s FRAC-om (0,61) te visoko polariziranom državom s POL-om (0,90).

Zaključak: Multietničke demokracije u svijetu

Pri empirijskom određenju multietničkih demokracije usporedo koristim više indeksa i indikatora. Multietničke države određujem kroz dva indikatora etničke frakcionalizacije i polarizacije budući da mjere različite oblike multietničnosti te dolaze do različitih mjera za isti etnički sastav stanovništva (vidi tabelu 1). Kao graničnu vrijednost za multietničke države kod oba indikatora određujem vrijednost 0,65. Izbor ove vrijednosti zasnovan je na prethodnim kalkulacijama etničkog sastava država te hipotetičkih primjera (tabela 1). S ovom vrijednosti želim osigurati da postoje najmanje dvije relevantne etničke grupe u državi, ili da postoji veliki broj relevantnih etničkih grupa (više od 5 grupa). Kao osnovu za određenje demokracije uzimam mjeru Političkog sustava sadržanu u Bertelsmann Transformation Indexu (2012), koja određuje politički sustav kao demokratski ili autokratski. U slučajevima gdje nije postojala mjera prema BTI-ju kriterij je nadopunjen minimalnom mjerom izbornog nadmetanja za zakonodavnu i izvršnu vlast prema Worldwide Governance Indicators bazi podataka (2013), to jest mjerama LIEC i EIEC u navedenoj bazi, koji su potom potvrđeni kvalitativnim ocjenama sadržanim u CIA Factbooku (2013).¹¹

Fokusirajući se na 196 neovisnih država i teritorija svijeta, one su prvo klasificirane kao demokratske, autokratske, te države s malim brojem stanovnika, to jest ispod 500.000 (pola milijuna).¹² Dalje su klasificirane kao multietničke i etnički homogene države, te unutar multietničkih država kao etnički frakcionalizirane i etnički polarizirane države. Rezultati ove klasifikacije su prikazani u tabeli 2.

Tabela 2. *Klasifikacija država svijeta prema mjerama demokracije i multietničnosti*

	Demokracije	Autokracije	Male države	Ukupno
Etnički homogene	50	18	20	88
Multietničke	56	43	9	108
<i>od čega:</i>				
<i>etnički frakcionalizirane*</i>	28	29	4	61
<i>etnički polarizirane*</i>	34	23	7	64
Ukupno	106	61	29	196

* Napomena: države mogu istovremeno biti etnički frakcionalizirane i polarizirane s obzirom na utvrđenu graničnu vrijednost (0,65)

Polazna točka je populacija svih država svijeta, s podacima uzetim za 2012. godinu. Od tog ukupnog broja od 196 država, 167 su države sa više od pola milijuna stanovnika, te su od tog broja njih 106 demokracije. Ova brojka od 106 država dijeli se u dvije grupe, i to 50 etnički homogenih država i 56 multietničkih demokracija. Multietničke demokracije se dalje dijele na 28 etnički raznolikih (frakcionaliziranih) država i 34 etnički podijeljene (polarizirane) države, pri čemu je 6 država istovremeno polarizirano i frakcionalizirano. Pritom demokracije čine više od 63 posto svih država s više od 500.000 stanovnika, a multietničke demokracije 34 posto država (skoro 53 posto demokracija su multietničke). Kako postoje dodatne 43 multietničke autokracije, multietničke države čine skoro 60 posto svih država svijeta. Ovo je značajna brojka i uveliko opravdava analizu multietničkih država kao zasebne kategorije.

Moguće je sačiniti empirijski zasnovano određenje multietničkih demokracija. Iako ne krajnje objektivno zbog amorfne prirode etniciteta i nedostatka jedinstvenih podataka o etnicitetu, ovakvo određenje odlikuje se znatno boljom komparabilnosti i jasnoćom od postojećih klasifikacija multietničkih država. Također se kroz ovakvo određenje uvodi kontinuirana mjera multietničnosti, koju je moguće koristiti kao zasebnu varijablu u drugim istraživanjima.

Bilješke

- ¹ Prijevod autora: Ukratko, kada etnicitet postane politički relevantan, te određuje životne prilike ljudi koji pripadaju posebnim etničkim grupama, moguće je mobilizirati članove grupa da promijene situaciju naizgled konstantne diskriminacije ili da se založe za zaštitu cijjenjenog *statusa quo*.
- ² Prijevod autora: ... da se izgledi za poliarhiju umanjuju s povećanjem osobitosti i snage državnih supkultura.
- ³ Prijevod autora: ... da se ne može opravdati teza o uzaludnosti demokracije ili neizbježnosti nekontroliranog konflikta. Čak i u najsnažnije podijeljenim društvima, krvne veze ne moraju rezultirati u rijekama krvi.
- ⁴ Prijevod autora: Bez mjera opreza demokratski aranžmani se u etnički podijeljenim društvima s velikom vjerojatnoćom raspadnu.
- ⁵ Primjerice Freedom House – Freedom in the World Index, Polity IV Index ili Bertelsmann Transformation Index.
- ⁶ Prijevod autora: ... skupinom kategorija u kojima je članstvo uvjetovano obilježjima zasnovanim na porijeklu.
- ⁷ Prijevod autora: ... raznovrsnim konceptima, uključujući etničko porijeklo, etnički identitet, kulturno porijeklo, nacionalnost, rasu, boju kože, manjinski status, pleme, jezik, vjeru, ili različite kombinacije ovih koncepata.

- ⁸ Prvenstveno baze međunarodnih organizacija (UN, WB, EU i OECD) i vanjskopoli-
tičkih službi nacionalnih država (US-DOS, UK-FCO, DE-AA...). Ove podatke ne ko-
ristim kao izvore etniciteta, već isključivo za usporedbu drugih izvora.
- ⁹ Projekt evangelističkih misionara da klasificiraju etničke grupe svijeta prema procentu
prihvatanja kršćanstva (<http://joshuaproject.net/countries.php>).
- ¹⁰ U Alesina et al. (2003) i Fearon (2003) nisu izračunate mjere etničke polarizacije.
- ¹¹ Izuzetak je država Gvineja koja je prema BTI-ju klasificirana kao demokratska, ali je po
svim ostalim izvorima autokracija. Gvineja je u ovom radu klasificirana kao autokracija.
- ¹² Države s malim brojem stanovnika se izostavljaju prema praksi u relevantnoj literatu-
ri (primjerice Polity 2012, BTI 2012, Fearon 2003). Izvor za broj stanovnika države:
CIA Factbook (2013).

Literatura

- Alesina, Alberto, Arnaud Devleeschauwer, William Easterly, Sergio Kurlat & Romain
Wacziarg (2003) Fractionalization. *Journal of Economic Growth*, 8(2).
- Bertelsmann Transformation Index* (2012) Berlin: Bertelsmann Stiftung ([http://www.bti-
project.org](http://www.bti-project.org); pristup: 1. 4. 2012. – 31. 8. 2013).
- Chandra, Kanchan (2011) What is an ethnic party. *Party Politics*, 17(2).
- Chandra, Kanchan & Steven Wilkinson (2008) Measuring the Effect of “Ethnicity”. *Com-
parative Political Studies*, 41(4/5).
- Chandra, Kanchan, ur. (2012) *Constructivist Theories of Ethnic Politics*. Oxford: Oxford
University Press.
- Dahl, Robert (1989) *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Encyclopædia Britannica 2011: Book of the Year* (2011) Chicago: Encyclopædia Britannica, Inc.
- Esteban, Joan & Debraj Ray (1994) On the Measurement of Polarization. *Econometrica*, 62(4).
- Esteban, Joan & Debraj Ray (2008) Polarization, Fractionalization and Conflict. *Journal
of Peace Research*, 45(2).
- Fearon, James D. (2003) Ethnic and Cultural Diversity by Country. *Journal of Economic Growth*, 8(2).
- Fish, M. Steven & Robin S. Brooks (2004) Does Diversity Hurt Democracy? *Journal of
Democracy*, 15(1).
- Hale, Henry E. (2008) *The Foundations of Ethnic Politics*. Cambridge: University Press, Cambridge.
- Horowitz, Donald L. (1985) *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.
- Laitin, David & Daniel Posner (2001) The Implications of Constructivism for Constructing
Ethnic Fractionalization Indices. *Newsletter of the Organized Section in Comparative
Politics of APSA*, 12(1).
- Lijphart, Arend (1977) Majority Rule Versus Democracy in Deeply Divided Societies.
Politikon, 4(2).
- Lipset, Seymour Martin (1959) Some Social Requisites of Democracy: Economic Deve-
lopment and Political Legitimacy. *The American Political Science Review*, 53(1).
- Mill, John Stewart (1989) *Izabrani politički spisi. Sv. I-II*. Zagreb: Informator i Fakultet
političkih znanosti.

- Montalvo, Jose G. & Marta Reynal-Querol (2005a) Ethnic diversity and economic development. *Journal of Development Economics*, 76(2).
- Montalvo, José G. & Marta Reynal-Querol (2005b) Ethnic Polarization, Potential Conflict, and Civil Wars. *The American Economic Review*, 95(3).
- Montalvo, José G. & Marta Reynal-Querol (2010) Ethnic polarization and the duration of civil wars. *Economics of Governance*, 11(2).
- Posner, Daniel N. (2004) Measuring Ethnic Fractionalization in Africa. *American Journal of Political Science*, 48(4).
- Rabushka, Alvin & Kenneth A. Shepsle (1972) *Politics in plural societies: a theory of democratic instability*. Columbus: Charles Merrill.
- Reilly, Benjamin (2000) Democracy, Ethnic Fragmentation, and Internal Conflict: Confused Theories, Faulty Data, and the “Crucial Case” of Papua New Guinea. *International Security*, 25(3).
- Reynal-Querol, Marta (2002) Ethnicity, Political Systems, and Civil Wars. *Journal of Conflict Resolution*, 46(1).
- The CIA World Factbook* (2013) Central Intelligence Agency (<http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>; pristup: 1. 7. – 31. 7. 2013).
- The Joshua Project* (2013) Joshua Project (<http://www.joshuaproject.net/global-countries.php>; pristup: 1. 3. – 30. 6. 2013).
- UN (2008) *Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses Revision 2*. New York: UN Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division.
- Wolff, Stefan (2006) *Ethnic Conflict. A Global Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Worldwide Governance Indicators* (2013) World Bank (<http://www.govindicators.org>; pristup: 1. 4. 2012. – 31. 8. 2013).

Multiethnic Democracy and Measurement of Ethnicity

In comparative researches, multiethnic states are often defined by subjective and arbitrary criteria. This is, on the one hand, a consequence of the controversies in interpretation of ethnicity as sociopolitical phenomenon, while, on the other hand, it is the result of the lack of empirical measures on states' multi-ethnicity. In this paper I examine the question of quantitative measure of ethnic diversity that would provide an objective and empirical determination of multiethnic democracies as well as their comparison. Through elaboration I define ethnicity in the context of the state, ways of its empirical conceiving; I also calculate and present comparative data and measures of ethnic diversity, collected for all countries of the world.

Key words: multiethnic states, democracy, ethnicity measures, ethnic fractionalization, ethnic polarization

ANEKS: Mjerenje etniciteta za države i teritorije svijeta

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
1	Afghanistan	0,7294	0,7006	eb	2004	31 108 077	0
2	Albania	0,2938	0,5572	popis	2011	3 011 405	1
3	Algeria	0,5610	0,8460	eb	2000	38 087 812	0
4	Andorra	0,7231	0,7473	eb	2008	85 293	
5	Angola	0,8496	0,4765	eb	2000	18 565 269	1
6	Antigua and Barbuda	0,3052	0,5343	eb	2000	90 156	
7	Argentina	0,2470	0,4306	eb	2000	42 610 981	1
8	Armenia	0,0414	0,0813	eb	2001	2 974 184	1
9	Australia	0,1804	0,3411	eb	2007	22 262 501	1
10	Austria	0,2140	0,3709	popis	2011	8 221 646	1
11	Azerbaijan	0,1594	0,2879	popis	2009	9 590 159	0
12	Bahamas	0,3023	0,5225	popis	2010	319 031	
13	Bahrain	0,5780	0,9196	popis	2010	1 281 332	0
14	Bangladesh	0,0218	0,0435	popis	2011	163 654 860	1
15	Barbados	0,2356	0,4132	eb	2000	288 725	
16	Belarus	0,2903	0,4909	popis	2009	9 625 888	0
17	Belgium	0,5776	0,8804	eb	2008	10 444 268	1
18	Belize	0,6915	0,7003	popis	2010	334 297	
19	Benin	0,7865	0,5853	eb	2002	9 877 292	1
20	Bhutan	0,6050	0,8950	eb	2005	725 296	1
21	Bolivia	0,7454	0,7440	eb	2006	10 461 053	1
22	Bosnia and Herzegovina	0,6115	0,8958	cia	2000	3 875 723	1

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
23	Botswana	0,5253	0,6923	eb	2000	2 127 825	1
24	Brazil	0,5800	0,9220	popis	2010	201 009 622	1
25	Brunei	0,5464	0,6729	popis	2011	415 717	
26	Bulgaria	0,3903	0,6136	popis	2011	6 981 642	1
27	Burkina Faso	0,7641	0,5606	popis	2006	17 812 961	1
28	Burma (Myanmar)	0,6628	0,6435	eb	2000	55 167 330	0
29	Burundi	0,3207	0,5839	eb	2000	10 888 321	1
30	Cambodia	0,2679	0,4532	eb	2000	15 205 539	0
31	Cameroon	0,9396	0,2245	eb	2006	20 549 221	0
32	Canada	0,6120	0,7358	eb	2006	34 568 211	1
33	Cape Verde	0,4879	0,6880	eb	2000	531 046	1
34	Central African Republic	0,7828	0,6316	eb	2004	5 166 510	0
35	Chad	0,8620	0,4438	eb	1993	11 193 452	0
36	Chile	0,4314	0,7386	eb	2002	17 216 945	1
37	China	0,1601	0,2854	popis	2010	1 349 585 838	0
38	Colombia	0,6014	0,7706	eb	2006	45 745 783	1
39	Comoros	0,0568	0,1108	eb	2000	752 288	1
40	Congo, Democratic Republic of	0,9244	0,2690	jp	2012	75 507 308	0
41	Congo, Republic of the	0,9002	0,3434	eb	2000	4 492 689	0
42	Costa Rica	0,2926	0,4872	popis	2011	4 695 942	1
43	Côte d'Ivoire	0,7417	0,6856	cia	1998	22 400 835	0
44	Croatia	0,1794	0,3251	popis	2011	4 475 611	1

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
45	Cuba	0,5045	0,8133	popis	2002	11 061 886	0
46	Cyprus (Republic of)	0,3753	0,5556	popis	2011	1 155 403	1
47	Czech Republic	0,1920	0,3444	popis	2011	10 162 921	1
48	Denmark	0,1953	0,3415	popis	2012	5 556 452	1
49	Djibouti	0,6489	0,8319	eb	2000	792 198	0
50	Dominica	0,2377	0,4303	popis	2001	73 286	
51	Dominican Republic	0,4294	0,7046	eb	2003	10 219 630	1
52	East Timor (Timor-Leste)	0,8831	0,4021	jp	2012	1 172 390 ^a	1
53	Ecuador	0,4637	0,6529	popis	2010	15 439 429	1
54	Egypt	0,2863	0,4742	eb	2000	85 294 388	0
55	El Salvador	0,2390	0,4649	popis	2007	6 108 590	1
56	Equatorial Guinea	0,6525	0,6568	eb	2000	704 001	0
57	Eritrea	0,6437	0,7999	eb	2004	6 233 682	0
58	Estonia	0,4643	0,7816	eb	2011	1 266 375	1
59	Ethiopia	0,7935	0,5820	popis	2007	93 877 025	0
60	Fiji	0,5359	0,9122	eb	2007	896 758	0
61	Finland	0,1917	0,3473	popis	2012	5 266 114	1
62	France	0,1610	0,2867	popis	2011	65 951 611	1
63	Gabon	0,8740	0,3981	eb	2000	1 640 286	0
64	Gambia, The	0,7450	0,6765	eb	2003	1 883 051	0
65	Georgia	0,2897	0,4853	eb ¹	2002	4 555 911	1
66	Germany	0,2186	0,3807	eb	2000	81 147 265	1
67	Ghana	0,7164	0,6740	popis	2010	25 199 609	1

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
68	Greece	0,1809	0,3211	eb	2000	10 772 967	1
69	Grenada	0,5699	0,9113	eb	2000	109 590	
70	Guatemala	0,6098	0,6865	eb	2002	14 373 472	1
71	Guinea	0,7614	0,6532	eb	2000	11 176 026	0
72	Guinea-Bissau	0,8242	0,5458	popis	2009	1 660 870	0
73	Guyana	0,6832	0,8060	eb	2002	739 903	1
74	Haiti	0,1097	0,2170	eb	2000	9 893 934	0
75	Honduras	0,2445	0,4232	eb	2000	8 448 465	1
76	Hungary	0,1243	0,2329	popis	2011	9 939 470	1
77	Iceland	0,2043	0,3623	popis	2013	315 281	
78	India	0,8011	0,5119	eb	2001	1 220 800 359	1
79	Indonesia	0,8193	0,5120	eb	2000	251 160 124	1
80	Iran	0,8172	0,5320	eb	2000	79 853 900	0
81	Iraq	0,5213	0,7808	eb	2000	31 858 481	1
82	Ireland	0,2590	0,4368	popis	2011	4 775 982	1
83	Israel	0,3870	0,6968	eb	2010	7 707 042	1
84	Italy	0,0781	0,1487	eb	2000	61 482 297	1
85	Jamaica	0,1569	0,2970	eb	2001	2 909 714	1
86	Japan	0,0317	0,0622	eb	2006	127 253 075	1
87	Jordan	0,1464	0,2675	popis	2004	6 482 081	0
88	Kazakhstan	0,5423	0,7736	eb	2009	17 736 896	0
89	Kenya	0,8965	0,3624	popis	2009	44 037 656	1
90	Kiribati	0,0238	0,0471	eb	2000	103 248	
91	Korea, North	0,0002	0,0004	popis	2008	24 720 407	0

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
92	Korea, South	0,0060	0,0120	popis	2010	48 955 203	1
93	Kosovo	0,1343	0,2523	popis ²	2011	1 847 708	1
94	Kuwait	0,8084	0,5483	eb	2005	2 695 316	0
95	Kyrgyzstan	0,4688	0,6852	popis	2009	5 548 042	1
96	Laos	0,6738	0,6449	eb	2005	6 695 166	0
97	Latvia	0,5397	0,8066	popis	2011	2 178 443	1
98	Lebanon	0,4693	0,6699	eb	2000	4 131 583	1
99	Lesotho	0,3319	0,5886	eb	2000	1 936 181	1
100	Liberia	0,8991	0,3487	eb	2008	3 989 703	1
101	Libya	0,7697	0,6255	eb	2000	6 002 347	0
102	Liechtenstein	0,5334	0,6685	popis	2010	37 009	
103	Lithuania	0,2835	0,4795	popis	2011	3 515 858	1
104	Luxembourg	0,6520	0,6869	popis	2013	514 862	1
105	Macedonia (FYROM)	0,5215	0,7912	eb	2002	2 087 171	1
106	Madagascar	0,8860	0,3797	eb	2000	22 599 098	0
107	Malawi	0,8161	0,5549	eb	2008	16 777 547	1
108	Malaysia	0,6848	0,7093	popis	2010	29 628 392	1
109	Maldives	0,0297	0,0587	eb	2000	393 988	
110	Mali	0,8576	0,4400	eb	2000	15 968 882	1
111	Malta	0,0914	0,1828	popis	2011	411 277	
112	Marshall Islands	0,1490	0,2786	eb	2006	69 747	
113	Mauritania	0,6600	0,8880	eb	2003	3 437 610	0
114	Mauritius	0,4744	0,8167	eb	2000	1 322 238	1
115	Mexico	0,5315	0,7739	eb	2000	116 220 947	1

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
116	Micronesia, Federated States of	0,7991	0,5826	eb	2000	106 104	
117	Moldova	0,4119	0,6066	eb ³	2004	3 619 925	1
118	Monaco	0,8238	0,5435	eb	2008	30 500	
119	Mongolia	0,3241	0,5062	popis	2010	3 226 516	1
120	Montenegro	0,6914	0,7734	eb	2003	653 474	1
121	Morocco	0,6946	0,7845	eb	2000	32 649 130	0
122	Mozambique	0,9129	0,3108	eb	2000	24 096 669	1
123	Namibia	0,8288	0,5011	eb	2000	2 182 852	1
124	Nauru	0,0817	0,1563	eb	2006	9 434	
125	Nepal	0,9208	0,2833	popis	2011	30 430 267	1
126	Netherlands	0,3711	0,5516	popis	2013	16 805 037	1
127	New Zealand	0,6186	0,6854	eb	2006	4 365 113	1
128	Nicaragua	0,5684	0,7068	eb	2000	5 788 531	1
129	Niger	0,6308	0,7536	eb	2001	16 899 327	1
130	Nigeria	0,8946	0,3627	eb	2000	174 507 539	1
131	Norway	0,3040	0,4954	eb	2010	4 722 701	1
132	Oman	0,4875	0,6413	popis	2010	3 154 134	0
133	Pakistan	0,6797	0,6805	eb	2000	193 238 868	0
134	Palau	0,5239	0,7546	eb	2005	21 108	
135	Panama	0,4280	0,6336	popis	2010	3 559 408	1
136	Papua New Guinea	0,9516	0,1792	jp	2012	6 431 902	1
137	Paraguay	0,2625	0,4403	eb	2000	6 623 252	1
138	Peru	0,5879	0,7579	popis	2006	29 849 303	1

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
139	Philippines	0,8812	0,3992	eb	2000	105 720 644	1
140	Poland	0,0999	0,1893	popis	2011	38 383 809	1
141	Portugal	0,1106	0,2067	popis	2011	10 799 270	1
142	Qatar	0,8432	0,5160	eb	2008	2 042 444	0
143	Romania	0,1939	0,3555	eb	2002	21 790 479	1
144	Russia	0,3896	0,5633	popis	2010	142 500 482	1
145	Rwanda	0,2578	0,5013	eb	2002	12 012 589	0
146	Saint Kitts and Nevis	0,1792	0,3273	eb	2000	51 134	
147	Saint Lucia	0,2602	0,4732	popis	2010	162 781	
148	Saint Vincent and the Grenadines	0,4273	0,7125	popis	2001	103 220	
149	Samoa	0,1376	0,2721	eb	2006	195 476	
150	San Marino	0,3040	0,5577	popis	2013	32 448	
151	São Tomé and Príncipe	0,3517	0,5774	eb	2000	186 817	
152	Saudi Arabia	0,5949	0,6605	popis	2013	26 939 583	0
153	Senegal	0,7753	0,6415	eb	2000	13 300 410	1
154	Serbia	0,3016	0,4793	popis	2011	7 243 007	1
155	Seychelles	0,1300	0,2417	eb	2000	90 846	
156	Sierra Leone	0,7793	0,6172	popis	2004	5 612 685	1
157	Singapore	0,4238	0,6661	popis	2010	5 460 302	1
158	Slovakia	0,3389	0,5429	popis	2011	5 488 339	1
159	Slovenia	0,2990	0,5075	popis	2002	1 992 690	1
160	Solomon Islands	0,0907	0,1751	popis	2009	597 248	1
161	Somalia	0,1439	0,2686	eb	2000	10 251 568	0

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
162	South Africa	0,8784	0,4094	popis	2011	48 601 098	1
163	South Sudan	0,7983	0,5279	jp	2013	11 090 104	0
164	Spain	0,2078	0,3691	popis	2011	47 370 542	1
165	Sri Lanka	0,4071	0,6743	popis	2012	21 675 648	1
166	Sudan	0,4297	0,6049	jp	2012	34 847 910 ^a	0
167	Suriname	0,8296	0,5433	eb	2004	566 846	1
168	Swaziland	0,3115	0,5206	eb	2000	1 403 362	0
169	Sweden	0,2527	0,4264	eb	2009	9 119 423	1
170	Switzerland	0,6093	0,7397	popis	2011	7 996 026	1
171	Syria	0,5147	0,6577	jp	2012	22 457 336	0
172	Taiwan	0,2744	0,5206	eb	2003	23 299 716	1
173	Tajikistan	0,2739	0,5008	popis	2010	7 910 041	0
174	Tanzania	0,9490	0,1926	eb	2000	48 261 942	1
175	Thailand	0,7844	0,6107	eb	2000	67 448 120	1
176	Togo	0,8972	0,3490	eb	2000	7 154 237	1
177	Tonga	0,0666	0,1287	popis	2006	106 322	
178	Trinidad and Tobago	0,7400	0,6977	popis	2011	1 225 225	1
179	Tunisia	0,4763	0,8055	eb	2004	10 835 873	0
180	Turkey	0,5323	0,7383	eb	2000	80 694 485	1
181	Turkmenistan	0,2708	0,4590	eb	2003	5 113 040	0
182	Tuvalu	0,1417	0,2690	popis	2002	10 698	
183	Uganda	0,9162	0,2984	popis	2002	34 758 809	1
184	Ukraine	0,3636	0,6411	eb	2001	44 573 205	1
185	United Arab Emirates	0,8300	0,5273	eb	2009	5 473 972	0

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
186	United Kingdom	0,3295	0,5081	eb	2007	63 395 574	1
187	United States	0,5520	0,7335	popis	2010	316 668 567	1
188	Uruguay	0,2260	0,3986	popis	2011	3 324 460	1
189	Uzbekistan	0,3784	0,5649	eb	2000	28 661 637	0
190	Vanuatu	0,0472	0,0922	popis	2009	261 565	
191	Vatican City	0,0000	0,0000	cia ⁴	-	836	
192	Venezuela	0,5708	0,9189	popis	2011	28 459 085	0
193	Vietnam	0,2623	0,4303	popis	2009	92 477 857	0
194	Yemen	0,1370	0,2549	eb	2000	25 408 288	0
195	Zambia	0,9090	0,3123	eb	2000	14 222 233	1
196	Zimbabwe	0,4650	0,6910	eb	2003	13 182 908	0
197	Abkhazia	0,6662	0,7607	popis	2011	240 705 ^d	
198	Nagorno-Karabakh	0,0060	0,0120	popis	2005	137 000 ^e	
199	Northern Cyprus	0,4689	0,8384	popis	2011	294 906 ^d	
200	Palestine	0,0052	0,0104	popis ⁵	2007	4 440 127	
201	Sahrawi Arab Democratic Republic	0,3882	0,6937	jp	2012	538 811	
202	Somaliland	0,1138	0,2220	jp	2012	3 500 000 ^f	
203	South Ossetia	0,4769	0,8343	popis	1989	55 000 ^g	
204	Transnistria	0,7189	0,7861	eb	2004	555 347 ^h	
205	Cyprus (combined)	0,6195	0,7116	popis	2011	1 155 403	-
206	Czechoslovakia (pre 1990)	0,6020	0,8369	popis	1991	15 576 550 ^b	-
207	Israel and Palestine	0,5504	0,9494	eb&pop	2007/10	12 147 169	-

0	1	2	3	4	5	6	7
#	Država*	Vrijednost FRAC	Vrijednost POL	Izvor podataka etnicitet	Datum podataka etnicitet	Broj stanovnika (CIA 2013)	Politički sustav (BTI 2012)**
208	Serbia and Montenegro (pre 2006)	0,5736	0,7053	popis	1991	10 394 026 ^b	–
209	Soviet Union (pre 1990)	0,7072	0,6304	popis	1989	286 730 819 ^c	–
210	Sudan (pre 2011)	0,5734	0,9058	eb	2003	45 938 014	–
211	Yugoslavia, Socialist Federative Republic of (pre 1991)	0,7991	0,5735	popis	1991	23 528 230 ^b	–

Komentari

* Imena država i teritorija su na engleskom.

** demokracija = 1, autokracija ili propala država = 0.

¹ Ne uključuje Abhaziju i J.Osetiju.

² Djelomično osporena; ne uključuje Sjeverno Kosovo.

³ Ne uključuje Pridnjestrovlje.

⁴ Stanovništvo previše malo za izračunavanje etničke raznolikosti.

⁵ Ne uključuje teritorije pod izraelskom upravom.

^a CIA (bez datuma) ^b 1991 popis

^c 1989 popis ^d 2011 popis

^e 2005 popis ^f 2008 zvanična vladina procjena

^g 2009 HRW procjena ^h 2004 popis